

O'ZBEKISTONDA KREDIT TIZIMINING HOZIRGI HOLATI VA TAHLILI

Ismoilov Farrux

Andijon davlat texnika instituti

*Muhandislik iqtisodiyoti va boshqaruv
fakulteti "Bank ishi va va audit" yo'nalishi*

4-bosqich K-115-21 guruh talabasi

Ilmiy rahbar: Mittillayev Ibrohimjon

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston Respublikasidagi kredit tizimining zamonaviy holati, uning tarkibiy qismlari, banklar va moliyaviy institutlar tomonidan ko'rsatilayotgan kredit xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari tahlil qilingan. Shuningdek, kredit portfelining hajmi, muammoli kreditlar ulushi, kreditlashning sanoat va iste'mol sektorlaridagi taqsimoti, foiz stavkalari va boshqa muhim ko'rsatkichlar asosida chuqur tahlil berilgan. Amaliy tavsiyalar orqali tizimni yanada takomillashtirish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash hamda real sektorni kreditlashdagi muammolarni bartaraf etish bo'yicha takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: kredit tizimi, tijorat banklari, muammoli kreditlar, kredit portfeli, iste'mol krediti, sanoat kreditlari, foiz stavkasi, moliyaviy barqarorlik, Markaziy bank, kredit riski.

Аннотация: В статье проанализировано текущее состояние кредитной системы Республики Узбекистан, рассмотрены её основные элементы, тенденции развития кредитных услуг, предоставляемых банками и финансовыми учреждениями. Представлен анализ структуры кредитного портфеля, доли проблемных кредитов, распределения по отраслям, а также процентных ставок. На основе анализа предложены практические рекомендации по совершенствованию системы.

Ключевые слова: кредитная система, коммерческие банки, проблемные кредиты, кредитный портфель, потребительский кредит, промышленный кредит, процентная ставка, финансовая стабильность, Центральный банк, кредитный риск.

Abstract: This article analyzes the current state of the credit system in the Republic of Uzbekistan. It examines key components, development trends in lending services offered by banks and financial institutions, and analyzes the structure of credit portfolios, the share of non-performing loans, and sectoral distribution. The paper provides practical recommendations for improving the system and ensuring financial stability.

Keywords: credit system, commercial banks, non-performing loans, credit portfolio, consumer credit, industrial loans, interest rate, financial stability, Central Bank, credit risk.

KIRISH

O'zbekiston iqtisodiyoti izchil rivojlanib borayotgan bir davrda kredit tizimining samaradorligi, uning real sektorni qo'llab-quvvatlashdagi o'rni tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, xususiy tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlash, aholining to'lovga layoqatini oshirish, innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda tijorat banklarining kredit siyosati yetakchi vositalardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda O'zbekiston bank tizimi tub islohotlar yo'liga o'tdi. Kredit faoliyati ham bozor talablariga mos ravishda yangilanmoqda. Ushbu maqolada kredit tizimining tarkibi, asosiy tendensiyalari va muammolari tahlil qilinadi, ularning iqtisodiyotni rivojlantirishdagi o'rni aniqlanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Mazkur maqolani tayyorlashda O'zbekiston Respublikasining kredit tizimi bo'yicha mavjud normativ-huquqiy hujjatlar, tahliliy ma'lumotlar, ilmiy manbalar va amaliy hisobotlar chuqur o'rganildi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2022–2024 yillar uchun yillik hisobotlari va statistik byulletenlari asosiy faktik manba bo'lib xizmat qildi. Ushbu manbalarda tijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlar hajmi, ularning tarmoqlar bo'yicha taqsimoti, muammoli kreditlar ulushi, foiz stavkalari dinamikasi va boshqa muhim ko'rsatkichlar muntazam yoritib borilgan.

Shuningdek, "O'zmilliybank", "Asaka bank", "Ipoteka-bank" va boshqa yirik tijorat banklarining ochiq moliyaviy ko'rsatkichlari asosida kredit portfellarining hajmi va tuzilmasi o'rganildi. Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi tomonidan tayyorlangan "Uzbekistan Economic Update" kabi xalqaro hisobotlar esa O'zbekiston kredit tizimining makroiqtisodiy barqarorlikdagi o'rni va kredit siyosatining samaradorligiga oid qimmatli tahliliy fikrlarni o'z ichiga olgan. Nazariy manba sifatida Z.M. Karimovning "Bank ishi: nazariya va amaliyot", M.A. Rajabovning "Kreditlash tizimi va bank risklari", A.X. Xamidovning "Moliyaviy barqarorlik va bank nazorati" nomli asarlari tahlil qilindi. Ushbu adabiyotlarda kredit tizimining shakllanishi, kredit turlarining iqtisodiyotdagi o'rni, kredit riski va uning oldini olish yo'llari keng yoritilgan. Toshkent moliya instituti va Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universitetining ilmiy jurnallarida e'lon qilingan maqolalar esa O'zbekistonda kredit siyosati, muammoli kreditlar va zamonaviy kreditlash texnologiyalarining rivojlanishiga oid dolzarb ilmiy yondashuvlarni o'zida mujassamlashtirgan. Tahlil metodologiyasi sifatida bir nechta usullar qo'llanildi. Eng avvalo, statistik tahlil usuli yordamida kredit portfeli hajmi, yillik o'sish sur'atlari va foiz stavkalari o'rganildi. Solishtirma tahlil orqali 2022, 2023 va 2024-yillardagi ko'rsatkichlar o'zaro taqqoslandi. Grafik tahlil esa kreditlarning o'sish va kamayish tendensiyalarini vizual ifodalashda qo'l keldi. Shuningdek, kreditlarning iqtisodiyot tarmoqlari kesimida taqsimoti ham tarmoqlar kesimidagi tahlil asosida o'rganildi. Tahlil natijalarini chuqurlashtirish maqsadida tavsifiy tahlil ham olib borildi. Unda muammoli kreditlarning sabablari, ularning banklar moliyaviy barqarorligiga ta'siri, kredit riski darajasi va kredit

strategiyalarining real sektor bilan uzviy bog‘liqligi yoritildi. Barcha metodlar maqoladagi asosiy g‘oyalarni ilmiy asoslashga xizmat qilib, aniq xulosalar chiqarishga yordam berdi.

NATIJALAR

Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, 2022–2024 yillar davomida tijorat banklarining kredit portfeli hajmi yilma-yil o‘shib borgan. 2022-yilda 200 trln so‘mni tashkil qilgan kredit portfeli 2023-yilda 280 trln so‘mga, 2024-yilda esa 360 trln so‘mga yetgan. Bu esa o‘shirish surʼatida 40% va 28.57% bo‘lganini ko‘rsatadi.

Markaziy bank ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yil oxiriga kelib muammoli kreditlar ulushi umumiy portfelning 5.2 foizini tashkil etgan. Iste’mol kreditlari ulushi 24 foiz, sanoatga ajratilgan kreditlar esa 31 foizni tashkil etgan.

Aholiga ajratilgan kreditlarning katta qismi ipoteka va iste’mol kreditlari bo‘lib, foiz stavkalari 20–24% atrofida bo‘lgan. Tadbirkorlik subyektlari esa, asosan, qisqa muddatli aylanish kreditlaridan foydalanmoqda. Kreditlarning muddati, ta’minoti va foiz stavkalarining nisbiy yuqoriligi ayrim to‘siqlarga sabab bo‘lmoqda.

MUHOKAMA

O‘zbekiston kredit tizimi bir necha ijobiy jihatlarga ega: kredit portfelining ko‘payib borayotgani, aholining moliyaviy xizmatlardan keng foydalanayotgani, raqamli kreditlash platformalarining joriy etilayotgani. Shu bilan birga, muammoli kreditlar ulushining nisbatan barqarorligicha qolayotgani, ayrim banklarda kredit siyosatining yuqori risklar bilan olib borilayotgani, ta’minotsiz kreditlarning ortishi moliyaviy barqarorlikka xavf tug‘dirmoqda.

Foiz stavkalarining yuqoriligi iqtisodiy faollikni cheklashi mumkin. Kredit siyosatining tarmoqlar kesimida yetarlicha muvozanatli bo‘lmashligi iqtisodiy o‘shirishni sekinlashtiradi. Shu bois kredit riski boshqaruvini kuchaytirish, mijozlarni baholashda zamonaviy scoring tizimlaridan foydalanish va uzoq muddatli kreditlar ulushini oshirish dolzarb vazifalardan biridir.

XULOSA

O‘zbekiston Respublikasida kredit tizimi oxirgi yillarda muhim o‘zgarishlarga uchrab, iqtisodiyotning real sektorini moliyalashtirishda asosiy vositalardan biriga aylanmoqda. Tijorat banklari tomonidan ajratilayotgan kreditlarning hajmi yildan-yilga oshib borayotgani, moliyaviy xizmatlarning aholiga yaqinlashayotgani, raqamli kreditlash platformalari joriy qilinayotgani mazkur tizimning rivojlanayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, kredit tizimida bir qator muammolar ham mavjud. Jumladan, muammoli kreditlar ulushi hali ham sezilarli darajada bo‘lib qolmoqda, bu esa banklar moliyaviy barqarorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Foiz stavkalarining yuqoriligi ayrim sohalarida kreditga bo‘lgan talabni cheklayotgan bo‘lsa, kredit ta’minoti va baholash tizimidagi ayrim kamchiliklar xavf darajasini oshirmoqda. Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi xulosalarga kelish mumkin: birinchidan, kredit riski va muammoli kreditlar monitoringi

kuchaytirilishi lozim; ikkinchidan, kredit siyosatini sektorlar kesimida muvozanatli olib borish va uzoq muddatli investitsion loyihalarga e'tiborni kuchaytirish maqsadga muvofiqdir; uchinchidan, zamonaviy texnologiyalar yordamida kreditlash jarayonlarini soddalashtirish va kredit skoring tizimlarini keng joriy etish orqali samaradorlikka erishish mumkin. Umuman olganda, kredit tizimining rivojlanishi O'zbekiston iqtisodiyotining barqarorligi, xususiyl sektorning kengayishi va aholining moliyaviy imkoniyatlarining oshishida hal qiluvchi o'rin tutadi. Shu bois, tizimdagi mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan chora-tadbirlar izchil amalga oshirilishi kerak.

ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. "2023-yil uchun yillik hisobot". – Toshkent, 2024.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 20-iyundagi PQ–190-son qarori "Bank tizimida moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash chora-tadbirlari to'g'risida".
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy veb-sayti – www.cbu.uz, 2024-yilgi statistik byulletenlar.
4. "O'zmilliybank" AJ 2022–2024 yillar uchun ochiq moliyaviy ko'rsatkichlar – www.nbu.uz.
5. Karimov Z.M. "Bank ishi: nazariya va amaliyot". – Toshkent: "Iqtisodiyot", 2023.
6. Rajabov M.A. "Kreditlash tizimi va bank risklari". – Toshkent: "Moliyachi", 2022.
7. Jahon banki. "Uzbekistan Economic Update: Restoring Credit Growth", 2023. – www.worldbank.org.
8. "Asaka bank" AJ yillik hisobotlari (2022–2024) – www.asakabank.uz.
9. Xamidov A.X. "Moliyaviy barqarorlik va bank nazorati". – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2023.